

50 – évek / tárgyak / dokumentumok

Bicskei Éva–Albrecht Zsófia–Ugry Bálint

Az *50 – évek / tárgyak / dokumentumok* egy séta a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) székházában, térben és időben. Fentről, az épület harmadik emeletéről, az MTA Művészeti Gyűjtemény (MGy) egykori helyiségeiből indul, és lefelé haladva érinti a legfontosabb adminisztratív és reprezentációs tereket. Bolyongás az intézmény különböző helyiségeiben; egyes állomásai találkozások egykor vagy még ma is meglévő, alkalmanként meghökkentő (mű)tárgyakkal; szembesülések az azokra vonatkozó, sokszor kimerítő iratanyagokkal. Itineráriuma feltérképezése azoknak a mindennapi problémáknak – hol heroikus, hol lélekölő feladatoknak –, amelyeket az (MTA) Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet (korábban Kutatóintézet, még korábban Kutatócsoport) munkatársai évtizedek óta ellátnak az Akadémia műtárgyvagyonának, illetve az azt kezelő MTA Művészeti Gyűjteménynek a szakmai felügyelete során, a nyilvántartásoktól kezdve az adminisztratív egyeztetéseken, restaurálásokon, kölcsönzéseken, raktározáson, kiállításokon, installálásokon, szerzeményezéseken és népszerűsítésen át az alapkutatásig.

Harmadik emelet: MTA Művészeti Gyűjtemény nagyterme, egykori iroda, Esterházy-terem, „szőnyeges terem”, Füst Milán-raktár, előtér

1. Műtárgynyilvántartások I.

Műtárgykarton, MTA MKCs 001

A Magyar Tudományos Akadémián számtalan képző- és iparművészeti tárgy halmozódott fel ajándékozásoknak és hagyatékoknak köszönhetően az intézmény megalakulásától fogva. Szakszemélyzet híján azonban műtárgynyilvántartás és -felügyelet nélkül voltak kihelyezve a székház különböző helyiségeibe, illetve jelentős részüket a bekerülés után más közgyűjteményeknek adták át. Az összeírások a szobaleltárok szintjén maradtak: előbb egy 1886 és 1888, majd egy 1895 és 1897 közt készült leltár¹ sorolta fel az ábrázoltak alapján a festményeket a hivatali helyiségekben; majd a jegyzőkönyvekben szereplő adatokat igyekeztek a székház ún. képes termében található festményekkel összefüggésbe hozni;² il-

1 A Magyar Tudományos Akadémia leltára. MTA Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye (a továbbiakban: MTA KIK KRKGy), K 1726; A Magyar Tudományos Akadémia leltára. MTA KIK KRKGy, K 1727.

2 A M. Tud. Akadémia Képesterme. *Akadémiai Értesítő*, 2. (ÚF) 1891. január 15. 1. füzet. 33–35.; A M. Tud. Akadémia Képesterme (II. közlemény). *Akadémiai Értesítő*, 2. (ÚF) 1891. november 15. 2. füzet. 663–665.

b. Az MTA Elnökének és Főtitkárának 1/1992 (A. É. 2) együttes utasítása Az MTA Művészeti Gyűjteménye [sic!] létrehozásáról. *Akadémiai Közlöny*, 41. 1992. február 10. 2. sz. 16–17.

Egy, az MTA saját, fennállása során felhalmozódó képző- és iparművészeti anyagát kezelő múzeum alapítására ugyan már 1958-ban, majd 1961-ben és 1964-ben is történtek kísérletek, de az végül csak hosszas előkészületek után, az intézmény székházának az 1980-as években zajló nagyrekonstrukciójával összefüggésben nyílt meg, elnöki utasításra, 1994 végén. (Lásd a 4. tételt.)

3. Működési szabályzatok

a. Beke László: A Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteménye, 2008. március 25.

b. Tervezet az MTA Művészeti Gyűjtemény működéséről. 2015. május 12.

Az MTA Művészeti Gyűjtemény működési szabályzatai követik az anyaintézmény és kutatóintézetei szervezetének strukturális változásait; utánaalakulnak azoknak. Így a kezdetben az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének szakmai felügyelete alá tartozó Gyűjtemény szabályzata 2012-ben radikálisan megváltozott a humán kutatásokat – többek közt a Művészettörténeti Kutatóintézetet – magába foglaló Bölcsészettudományi Kutatóközpont felállításával összefüggésben. A Pálinkás József által 2012-ben kiadott elnöki határozatot azonban a következő elnök, Lovász László lényegesen átdolgozta 2016-ban, a Gyűjtemény státuszának rendezésével összhangban (lásd a 9. tételt). A kutatóközpontoknak és -intézeteknek az Akadémiáról való 2019-es leválasztása ismét szükségessé tette egy új elnöki határozat kiadását, a szakmai felügyelet más fenntartó, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat alá sorolása miatt.

4. Állandó kiállítások

Ismeretlen fényképész: *Az MTA Művészeti Gyűjtemény megnyitója*, 1994. november 11. Fénykép, 86 × 126 mm

A nagyteremben balról jobbra: Marosi Ernő, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet igazgatója (áll); Lakatos József restaurátor (ül); F. Csanak Dóra, az MTA Könyvtár Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményének vezetője (ül); Ujfalussy József zenetörténész (ül); G. Györffy Katalin művészettörténész (ül); Sztojka Szilárd restaurátor (ül); ismeretlen; Szabó Istvánné, Szabó Júlia gyűjteményvezető édesanyja (ül); Szabó Júlia, az MTA Művészeti Gyűjtemény első vezetője (áll). A falon balról jobbra Feszty Árpád: *Vázlat a Magyarok bejöveteléhez*, 1894 előtt (MTA MGy, ltsz. 206); Benczúr Gyula: *Rudolf főherceg*, 1891 (Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum,

Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2282); Izsó Miklós: *Zrínyi Miklós, 1867–1870 körül* (Budapest, Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria, ltsz. 55.797) – egykor az utóbbi két mű is az MTA tulajdona volt.

Az 1994 késő őszén megnyíló MTA Művészeti Gyűjteményt kezdetben csak telefonos bejelentkezés után lehetett látogatni; majd minden kedden és pénteken 11 és 16 óra között volt nyitva. Állandó kiállítását Szabó Júlia gyűjteményvezető koncipiálta, és az, kisebb változtatásokkal, 2010 elejéig állt. A tárlat az Akadémián található remekművek bemutatására koncentrált, továbbá az egykori akadémiai emlékszobák megmaradt anyagából válogatott, mintegy (újra)bevezetve a műtárgyakat úgy az intézményi, mint a szakmai köztudatba. 2010-ben, a *Széchenyi emlékezete* című időszak kiállítás (lásd a 6. tételt) után azonban az állandó is megújult. A történetiség került a fókuszba: az intézményi kanonizációs folyamatok kutatása, azok visszabontása, és egyes tárgyak, tárgye gyűttesek eredeti kontextusának rekonstruálása.

5. Munkatársak

Ismeretlen fényképész: *Székely Bertalan elfeledett portréi a Magyar Tudományos Akadémián. A Kisfaludy Társaság arcképcsarnoka* című kiállítás megnyitója, 2005. június 15. Digitális fénykép

Balról jobbra: Beke László, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet igazgatója; András Edit, az MTA Művészeti Gyűjtemény vezetője; Sinkó Katalin, a Magyar Nemzeti Galéria főmunkatársa; Bicskei Éva, a Művészettörténeti Kutatóintézet tudományos segédmunkatársa. A portréteremben a falon Thein Izidor: *Kaufmann Dávid*, 1900 (MTA MGy, ltsz. Kt 16); Kovács Mihály: *Fraknói Vilmos*, 1878 (Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2264), Körösfői-Kriesch Aladár: *Szabó Károly*, 1895 (MTA MGy, ltsz. 4).

Az MTA Művészeti Gyűjtemény anyagának nyilvántartását, kezelését, gondozását, őrzését és kutatását, bemutatását megalakulása óta az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet (később BTK Művészettörténeti Intézet) munkatársai végezték és végzik: Szabó Júlia (gyűjteményvezető, 1994–2004), Majoros Valéria (tudományos munkatárs, 1994–2004), Markója Csilla (tudományos munkatárs, 1998–2002), Papp Gábor György (tudományos segédmunkatárs, 2000–2006; tudományos munkatárs, 2007–2009), András Edit (gyűjteményvezető, 2004–2007), Aknai Katalin (tudományos segédmunkatárs, 2004–2007 és 2011–2014), Bicskei Éva (tudományos segédmunkatárs, 2006–2007; megbízott gyűjteményvezető, 2007; gyűjteményvezető, 2007–), Bubryák Orsolya (megbízott gyűjteményvezető, 2011–2014), Pócs Veronika (gyűjteménykezelő, 2013–2014), Boncz Hajnalka (tudományos segédmunkatárs, 2012–2017), Véri Dániel (gyűjteménykezelő, 2014–2017), Albrecht Zsófia (gyűjteménykezelő, 2017–), Ugry Bálint (tudományos segédmunkatárs, 2017–). A Művészeti Gyűjtemény kiállítás-technikusai kezdetben Erdmann László és Jánossy Gergely voltak (mindketten a Magyar Nemzeti Galéria munkatársai); 1996 óta ezeket a feladatokat Kiss Zoltán (ugyancsak a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa) látja el.

6. Alap kutatások I.

Az MTA Művészeti Gyűjtemény kiadványai, katalógusai, 1992/1996–2018:

- *A Magyar Tudományos Akadémia és a művészetek a XIX. században.* Kiállítási katalógus: Budapest, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. SZABÓ Júlia–MAJOROS Valéria. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 1992.
- KEMÉNY Mária–VÁLINÉ POGÁNY Jolán: *A Magyar Tudományos Akadémia palotájának pályázati tervei 1861. Katalógus és források/Bewerbungspläne für den Palast der Ungarischen Akademie der Wissenschaften 1861. Katalog und Schriftquellen.* Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Szerk. SZABÓ Júlia. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézete, 1996.
- *Pulszky Ferenc (1814–1897) emlékére/Ferenc Pulszky (1814–1897) Memorial Exhibition.* Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Szerk. MAROSI Ernő et al. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 1997.

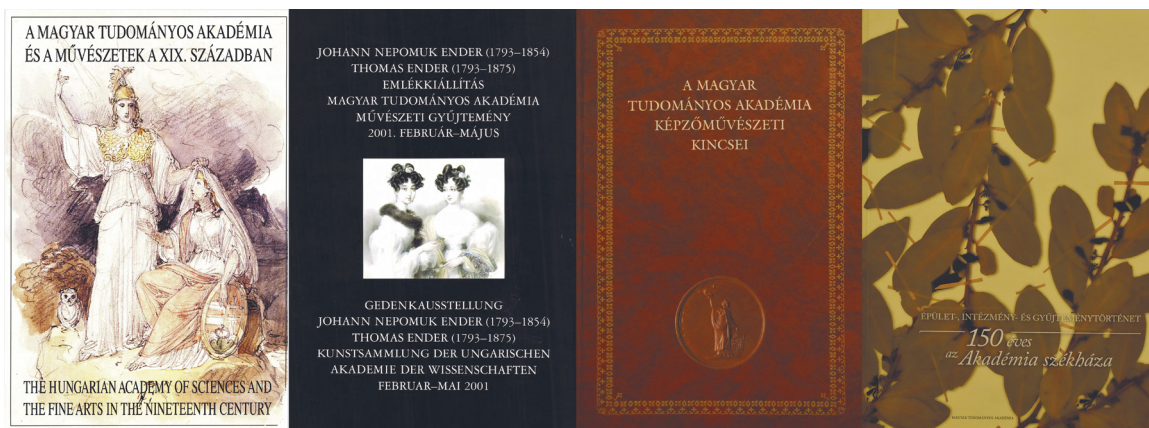
- MAJOROS Valéria: *Berény Róbert a Magyar Tudományos Akadémián*. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 2000.
- *Magyarországi kottacímlapok*. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Szerk. SZABÓ Júlia. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 2000.
- *Johann Nepomuk Ender (1793–1854), Thomas Ender (1793–1875) emlékkiállítás/Gedenkausstellung Johann Nepomuk Ender (1793–1854), Thomas Ender (1793–1875)*. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Szerk. PAPP Gábor György. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 2001.
- *A Magyar Tudományos Akadémia képzőművészeti kincsei*. Szerk. ANDRÁS Edit–PAPP Gábor György. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 2004.
- BICSKEI Éva: *Székely Bertalan elfeledett portréi a Magyar Tudományos Akadémián. A Kisfaludy Társaság arcképcsarnoka*. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 2005.
- *Art Treasures in the Palace of the Hungarian Academy of Sciences*. Ed. by Edit ANDRÁS–Éva BICSKEI. Budapest, Research Institute for Art History of Hungarian Academy of Sciences, 2006.
- *A Podmaniczky-Vigyázó család és az Akadémia*. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény–Rákoskeresztúr, Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény. Szerk. PAPP Gábor György. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 2008.
- *Épített örökség a magyar tudomány szolgálatában*. Szerk. PAPP Gábor György. Budapest, MTA, 2010.
- *Henszlmann Imre (1813–1888). Kiállítás születésének 200. évfordulójára*. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Szerk. BUBRYÁK Orsolya. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, 2013.
- *Ybl Miklós, az Akadémia bizalmi építész*. Kiállítás születésének 200. évfordulója alkalmából. Kiállítási katalógus: Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény. Szerk. BONCZ Hajnalka–KEMÉNY Mária. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, 2014.
- *150 éves az Akadémia székháza. Épület-, intézmény- és gyűjteménytörténet*. Szerk. BICSKEI Éva–UGRY Bálint. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2018.

Az MTA Művészeti Gyűjtemény kiadvány nélküli kiállításai, 2007–2010:

- *A „szép művészségek” kezdetei: Ferenczy István (1792–1856). Dokumentumok, művek, közelítések*. Kiállítás az MTA Művészeti Gyűjteményben, 2007. október 25. – december 10. (Konceptió: Bicskei Éva, MTA MKI.)

- *Széchenyi emlékezete. Emlékkiállítás gróf Széchenyi István, az Akadémia alapítója halálának 150. évfordulója alkalmából.* Kiállítás az MTA Művészeti Gyűjteményben, 2010. május 3. – október 15. (Koncepció: Bicskei Éva, MTA MKI és Mázi Béla, MTA KIK KRKGy.)
- *200/100. Barabás Miklós (1810–1898) születésének 200. és Székely Bertalan (1835–1910) halálának 100. évfordulója alkalmából.* Kamarakiállítás-sorozat az MTA Művészeti Gyűjteményben, 2010. május 15. – július 15.: I. Korai portrék; II. Közösségi portrék; III. Illusztrációk; IV. Ideálportrék. (Koncepció: Bicskei Éva, MTA MKI és Veszprémi Nóra, Magyar Nemzeti Galéria)

Az MTA Művészeti Gyűjtemény harmadik emeleti teremcsora nemcsak a nemzeti és az intézményi emlékezet számára kiemelkedő jelentőségű műtárgyakat vonultatta fel többször újrarendezett állandó kiállításán 2017-es átmeneti bezárásáig, hanem időszaki tárlatoknak is helyet adott. Ezeket a gyűjteményben dolgozó munkatársak koncipiálták, és a székház építéstörténetével (1996, 2014, 2015), a kollekcióban műveik révén jelen lévő művészekkel (2001, 2005, 2007, 2010), a 19. század akadémikus művészettörténetével (1997, 2013), az intézmény (egykori) gyűjteményeivel, illetve a kollekció egyik alapját jelentő Vigyázó-hagyatékkel és tárgyi emlékeivel (2008, 2015) foglalkoztak. 2010-ben az alapító halálának 150. évfordulója alkalmából nyílt tárlat a Művészeti Gyűjteményben. A kiállításokat általában katalógusok kísérték, de további, a képzőművészeti anyagot összegyűjtő kiadványok is születtek (1992, 2004, 2006). A képtártermek 2017-ben történt lezárása óta a Művészeti Gyűjtemény az első emeleti képes és elnöki tanácsterem közti hosszanti, folyosószerű térben (a „ruhatárban”) rendezi meg időszaki kiállításait (lásd a 28. tételt).

7. Műtárgykölcsönzések I.

Marosi Ernő, az MTA Művészettörténeti Intézet igazgatójának levele Mojzer Miklósnak, a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának. Budapest, 1994. május 4.

A Magyar Tudományos Akadémia székházának harmadik emeleti, reprezentatív tereit kezdettől fogva egy képtár számára alakították ki. Itt nyílt meg Magyarország első nyilvános galériája, a Bécsből Pest-Budára költöztetett Esterházy

(később Országos) Képtár, majd itt működött, előbbinek új épületbe költözése, azaz 1906 után a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka is 1937-ig. Így a Művészeti Gyűjtemény megnyitása után a termek egyikébe az egykor itt működő, a hazai muzeológia számára olyannyira meghatározó Képtár anyagából kölcsönöztek festményeket a Szépművészeti Múzeumtól, és alakítottak ki egyfajta „országos képtári emlékszobát”, amely 2017 nyaráig állt. A műtárgykölcsönzések kezdetben egymást jól ismerő, egymással kollegiális viszonyban lévő szakemberek között zajlottak, az akkori muzeológiai sztenderdeknek megfelelően.

8. Műtárgylopások I.

Határozat a nyomozás megszüntetéséről, Budapest, 2015. március 3.

A Magyar Tudományos Akadémia értékes képző- és iparművészeti tárgyait nem csak a Művészeti Gyűjteményben állították ki. Azok az épület különböző reprezentatív tereit is díszítették, akár csak azt megelőzően is, például a vezetőség irodáit vagy a Tudós Klub, a későbbi Tudós Kávézó helyiségeit. Az utóbbiban egy 1996-ban történt lopás miatt (lásd a 32. tételt) a kisebb méretű tárgyak kihelyezését felszámolták, és azokat különböző raktárakba zárták el. Ennek ellenére 2014 decemberének végén újabb lopás történt: ekkor az egykor gróf Széchenyi István pesti ravatalán lévő díszkardot vitték el (MTA MGy, ltsz. 63). A biztonsági szolgálat egyik alkalmazottja által a téli záratartás alatt elkövetett bűncselekményből mégsem lett bírósági ügy: a rendőri fellépésről tudomást szerezve ugyanis az elkövető visszahozta a műtárgyat a Művészeti Gyűjteménybe.

9. Státuszrendezés

Bicskei Éva: Feljegyzés a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteményéről [sic!], 2015. január 12.

A 2014 decemberében elkövetett műtárgylopás (lásd a 8. tételt) felfedte az akkor már húsz éve bármifajta beruházás vagy modernizálás nélkül működő Művészeti Gyűjtemény sokrétű problémáit, a működés hiányosságait. Ezek megszüntetésére az Akadémia főtítkárhelyettesének, a Jogi Osztálynak, a Létesítménygazdálkodási Központnak (LGK), a Bölcsészettudományi Kutatóközpontnak és a Művészeti Gyűjtemény munkatársainak a bevonásával egy több éven keresztül zajló egyeztetés indult meg 2015-ben, számtalan megbeszéléssel, feljegyzéssel és intézkedéssel, többek közt a költségvetés, a műtárgynyilvántartás és -biztonság, valamint a raktározás tárgyában, és ezek végül, 2016/2017-re a Művészeti Gyűjtemény helyzetének rendezéséhez és 21. századi muzeológiai alapok kialakításához vezettek.

10. Székház-dokumentáció I.

Az MTA Művészeti Gyűjtemény padlózatának 2017-es felbontásakor talált tárgyak. Digitális fotó

2017 nyarán a tetőszerkezet dilatációjának megszüntetésére, élet- és műtárgyveszélyre hivatkozva a Művészeti Gyűjteményt kiköltöztették kiállítótereiből, raktárából és irodájából; a termeket lezárták. Ezt követően a földém vizsgálata miatt a félköríves és a nagyterem padlózatát felbontották, és az ott talált, feltehetően az építkezéskor bekerült tárgyakat – spontán „időkapszulákat”: állati csontot, kávéscsészét, kerámiaedényt és vasrácsdarabokat, pala- és stukkótöredékeket stb. – Báthory Gábor építész, műszaki ellenőr átadta a Művészeti Gyűjteménynek. A harmadik emeleti terek helyreállítása egy nagyobb projekt, az MTA újabb nagyrekonstrukciójának része, ami a tervek szerint 2024 őszére fejeződik be, hogy az intézmény 200 éves jubileumi ünnepségének több eseményét már ott lehessen megrendezni.

11. Székház-dokumentáció II.

KÖZTI/MentArtis: MTA székház és könyvtár komplex felújítása, IV. kötet: restaurátor. 372. Kutatóablak: eredeti festés részlete az MTA Művészeti Gyűjtemény nagytermében, 2021. Digitális fotó

Az újabb, tervezett nagyrekonstrukcióhoz a Magyar Tudományos Akadémia vezetősége a BTK Művészettörténeti Intézet munkatársaival elkészíttette a székház építéstörténeti tudományos dokumentációját. A felmérést Bicskei Éva, Dávid Ferenc, Farbakyné Deklava Lilla, Hámosi Péter, Lővei Pál, Mikó Árpád, Papp Gábor György, Sisa József és Ugry Bálint végezte 2016

novembere és 2017 júniusa között. A kutatást végzők ekkor fogalmazták meg, hogy a szakszerű és történetileg hű helyreállítás miatt szükséges a falak és a nyílászárók festésének vizsgálata is, azaz a rétegrendek feltárása. A kutatást a MentArtis Kft. restaurátorai végezték (koordinátorok: Papp Mónika, Bánhidi Csilla) 2018 őszén. A munkák felügyeletét, zavartalan lefolytatását – a vizsgált terekben a műtárgyak el-, majd visszapakolását – viszont, mint mindig, a Művészeti Gyűjtemény munkatársai biztosították (lásd a 48. tételt).

12. Műtárgyletétek

Berény Róbert: *Önarckép*, 1944. Olaj, vászon, 46 × 38 cm. Egykor az MTA Művészeti Gyűjteményben a Füst Milán Fordítói Alapítvány letéteként

Az MTA Művészeti Gyűjtemény letéteket is befogad. Ezek közül a legjelentősebb az MTA Füst Milán Fordítói Alapítványé volt, amely az írónak a régi európai, illetve a hazai modern művészet körébe tartozó festményeit, grafikáit foglalta magába. A kollekció 2000-ben került az Akadémiára; ugyanebben az évben az anyag egy reprezentatív válogatása is látható volt egy időszak kiállítás keretében a Művészeti Gyűjteményben (lásd a 6. tételt); később pedig az állandó kiállításon szerepeltek a legkiemelkedőbb darabok. A művek többségét azonban egy erre a célra a székház tetőterében, gipszkartonokból kialakított raktárban – az úgynevezett Füst Milán-raktárban – helyezték el. 2012-ben az Alapítvány a letéti szerződést felbontotta és elvitte a műtárgyakat. Megindult Füst egykori kollekciójának széthullása; az értékes festményeket aukcionálták. A raktár azonban megmaradt az Akadémián, ráadásul Füst Milán neve alatt, azóta is a nagy méretű, de kevésbé értékes tárgyak, továbbá kiadványok, műtárgyak csomagolásához, illetve kiállítások installálásához szükséges anyagok tárolására szolgál (lásd a 13–15. tételeket).

13. Műtárgykezelés, installálás I.

Plexibúrák a Füst Milán-raktárban, 2021. Digitális fotó

Úgy az állandó, mint az időszak kiállítások igénylik kis méretű (mű)tárgyak kihelyezését biztonságos, mégis jól látható formában. Az MTA Művészeti Gyűjteményben erre szolgálnak azok a flóderezett posztamensek, amelyekre a tárgyak és, azokat védendő, a posztamensekre pontosan illeszkedő plexibúrák kerülnek. A plexibúrák drágák, sérülékenyek, és nehéz tisztítani őket.

14. Műtárgnyilvántartások II.

Bejegyzés a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos Facebook-oldalán,

A Magyar Tudományos Akadémia műtárgyainak összegyűjtése, összeírása egy soha véget nem érő vállalkozás. Rengeteg képző-, iparművészeti- vagy tudománytörténeti tárgy kallódott ugyanis el az évtizedek, sőt évszázadok alatt, amelyek közül alkalmanként egy-egy darab meglepő körülmények között bukkan fel. Ilyen volt az a 2018. januári eset is, amikor a Művészeti Gyűjtemény munkatársai az Akadémia hivatalos Facebook-oldalának posztjából értesültek egy régóta keresett műtárgy meglétéről és hollétéről. A Pátzay Pál által készített Lenin-büsztt gipszmásolatáról az MTA Nádor utcai irodaházának pincéjében készült fotó került fel a közösségi oldalra. A szobor addig csak az 1950-es években a díszteremben tartott ünnepségeket dokumentáló fényképekről és televíziós felvételekről volt ismert. Az egykori hatalmi szimbólumot sikerült képzőművészeti tárggyá és történelmi emlékanyaggá változtatni, azaz felhozni a pincéből, bevenni a műtárgnyilvántartásba, és egy kisebb időszaki tárlatot szervezni köré – *állítás/döntés*, 2018. december 14. (lásd a 28. tételt). Azaz sikeresen muzeologizálódott, leltári számot kapott (MTA MGy, ltsz. 813); megtisztítva és becsomagolva áll az MTA Művészeti Gyűjteményben a Füst Milán-raktárban.

15. Műtárgnyilvántartások III.

Molnár Erik történész, akadémikus emléktáblája. Márvány, 40 × 60 × 2,5 cm. Felirat: „Molnár Erik Az Intézet első igazgatója 1949–1966.” Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, ltsz. TI 55

A Történettudományi Intézet első igazgatójának emléktáblája egykor az MTA Történettudományi Intézet Üri utcai épületének falát díszít(h)ette; majd feltehetően a rendszerváltás után leszedték. 2016 végén, az akadémiai kutatóintézetek műtárgyainak felmérésekor (lásd a 45. tételt) írták össze a Művészeti Gyűjtemény munkatársai Szász Zoltán történész szobájában, majd szállították be a Füst Milán-raktárba.

16. Műtárgybiztonság I.

Kulcsosomódoboz, pecsét, riasztópanel, kamera. Digitális fotók

Az MTA Művészeti Gyűjtemény tereinek biztonsági védelme sokáig kezdetleges volt. Nyitvatartás után a munkatársak zárták egyenként a termeket, majd a képtár egészét. A kulcsokat – egy nagy kulcsosomót – egy erre szolgáló dobozba tették, amit saját, gyurmába nyomott pecsétjükkel pecsételtek le, végül a dobozt a portaszolgálatnak adták át. A termekben mozgásérzékelő működött; a kép-

tár előterét biztonsági kamera vette. A státuszrendezés (lásd a 9. tételt) kitért a terek biztonsági fejlesztésére is. 2017-ben biztonsági kamerákat helyeztek el a termekben is, illetve egy személyi kódos riasztópanelt a képtár előterénél. Ám a harmadik emeleti teremsort még ebben az évben lezárták a földémszerkezet veszélyességére hivatkozva. A műtárgyak az Akadémia utcai szárnyban kialakított új, földszinti raktárba kerültek (lásd a 44. tételt). Az új raktár és a mel-

lette lévő iroda rácsozatot kapott; a raktárban kamerákat szereltek fel; a bejárat-hoz pedig riasztópanelt. Előbbi a portaszolgálat munkatársai ellenőrzik, utóbbi használatához csak a Művészeti Gyűjtemény munkatársainak van jogosultsága.

Második emelet: főtitkári iroda, főtitkárhelyettesi iroda, folyosó

17. Műtárgynyilvántartások IV.

MTA műtárgyleltár I.: Kézirattár, szőnyegek (53.714-es tétel), 1980-as évek. Mappa lefűzött lapokkal, rajtuk fényképekkel

A Művészeti Gyűjtemény iparművészeti tárgyakat is őriz: bútorokat, lámpákat és szőnyeget, falikárpitokat, amelyek nagy része a hivatali reprezentációt szolgálja. A Gyűjtemény megalakulása előtt két nagy dossziében, fekete-fehér

indexképekkel dokumentálták őket. Ezek a felvételek bizonyulnak még ma is a legmegfelelőbbnek a nagy méretű szőnyegek azonosításához. Mivel a tárgyakat mindennap használják, gyakoriak a sérülések. A szőnyegek esetében ez a fonál kopását, elvását, színének fakulását jelenti. A főtitkár irodájában elhelyezett 19. századi, perzsa (iszfaháni), gyapjúból csomózott szőnyegen például, amely az egyik legnagyobb a Művészeti Gyűjteményben (780 × 400 cm, MTA MGy Itsz. 460), az idők során egy nagy méretű lyuk keletkezett; ezt általában egy rátett virágkaspó takarja.

18. Hivatali reprezentáció I.

Ugry Bálint: Látványterv a főtitkárhelyettesi szoba reprezentációjának kialakításához, 2020. Digitális dokumentum

A terven a következő festmények szerepeltek: Ferenczy Károly: *Kertrészlet*, 1893 (MTA MGy, Itsz. 49); Vaszary János: *Fasor*, 19. század vége / 20. század eleje (Budapest, Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria, Itsz. 54.446); Ferenczy Valér: *Szénaboglyák Nagybányán*, 1900-as évek eleje (MTA MGy, Itsz. 806); Csernus Tibor: *Téli táj*, 1955 (MTA MGy, Itsz. 19); Udvardi Erzsébet: *Tenger (Sirályok)*, 1980-as évek (MTA MGy, Itsz. 168).

Az akadémiai vezetők irodáinak műtárgyakkal való berendezése, azaz a hivatali reprezentáció kialakítása a Művészeti Gyűjtemény munkatársainak feladata a tárgyak kiválasztásától a hivatalban lévő személlyel való egyeztetésen át a kihelyezés felügyeléséig (magát az installálást a műtárgytechnikus végzi). A szobák berendezése a vezetők igényei szerint ciklusonként is változhat. A főtitkárhelyettesi hivatalát 2020. július 7-én elfoglaló Erdei Anna változtatni kívánt elődje, Barnabás Beáta irodájának jórészt a 19. század második felében keletkezett tájképek dominálta dekorációján. Mivel megmaradt a szoba 19. századi bútorokból álló együttese, Erdei nehéz helyzet elé állította a Művészeti Gyűjtemény munkatársait azzal a kérésével, hogy „modern képeket” szeretne szobájába. A Művészeti Gyűjtemény csak csekély számú 20. századi, nem a portré műfajába tartozó festménnyel bír, ráadásul ezek nagy része irodai kihelyezésre – túl magas vagy túl alacsony – esztétikai kvalitása miatt alkalmatlan. Többszöri egyeztetés után a helyiségben maradó Ferenczy Károly és Vaszary János által festett képek mellé három újabb tájkép került: a korlátozott lehetőségek miatt egy (poszt)impresszionista, valamint egy, leginkább a szocreál jegyeit mutató, és egy, még a század első felének klasszikus expresszionizmusában gyökerező, de már a késői Kádár-korszakra jellemző festmény.

19. Műtárgykölcsönzések II.

Vaszary János *Fasor* című festményének (19. század vége / 20. század eleje, olaj, vászon, 65 × 60 cm, Budapest, Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria, Itsz. 54.446) állapotfelmérő dokumentációja

Az MTA székházának irodáit és (tanács)termeit a Művészeti Gyűjtemény műtárgyai mellett más intézményektől – a budapesti Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galériától, az Iparművészeti Múzeumtól, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltártól, a Magyar Nemzeti Múzeumtól, valamint a Soproni Múzeumtól – kölcsönzött darabok is díszítik. Ezeket a hivatali reprezentáció céljára használt darabokat a kölcsönzési szerződések „szobadíszként” emlegetik, például Vaszary János *Fasor* című festményét is, amelyet 2002 óta kölcsönöz folyamatosan az intézmény a főtítkárhelyettesi iroda számára. A kölcsönadók időről időre ellenőrzik, revíziózzák műtárgyaikat; a Vaszary-képről 2017-ben készült állapotfelmérési dokumentáció, amelyben rögzítették a vászon felületén látható repedezéseket és a keret sarkainak a helyiség száraz levegője miatti szétnyílását.

20. Védettségi nyilvántartás

a. Védettségi lap, azonosító száma 51.289

b. Íróasztal, 19. század vége. Mahagóni, 76 × 170 × 88 cm. MTA MGy, ltsz. 650

A Magyar Tudományos Akadémia székházában a 19. század végén és a 20. század elején több különböző kisebb gyűjtemény nyílt, hol szorosabban, hol lazábban kapcsolódva az intézményhez. A Kisfaludy Társaság ereklyetára, a Goethe-emlékszoba, a Széchenyi-múzeum, a Mikszáth- és a Vörösmarty-emlékszoba anyaga azonban úgy a második világháborús pusztítások, mint ezeknek a kis-

gyűjteményeknek a felszámolása miatt jórészt megsemmisült. A szórványosan megmaradt tárgyak egy részét még egy 1949-es, magángyűjteményekre vonatkozó rendelet ugyan védetté minősítette (amely védettség máig él), ez azonban nem jelentette azt, hogy ezeket a nemzeti kulturális örökség körébe tartozó tárgyakat, szakszemélyzet és nyilvántartás híján, valóban védték volna az Akadémián.

A használható bútorok a mindennapi irodai munka részeivé váltak, mint például Mikszáth Kálmán íróasztala is. A hatalmas mahagóniasztal, amelyet az özvegy adott át az intézménynek – azokkal a tárgyakkal és azok olyan elrendezésével, ahogy egykor még Mikszáth hagyta őket (!) –, megszűnt kultusztárgy lenni. Bekerült a hivatali körforgásba, különböző tisztviselők ülhettek mellette, és az évtizedek alatt amortizálódott. Politúrja eltűnt, fiókjába belefűrtak, hogy zárat szereljenek fel. Ugyan 1983 és 1987 között valamikor iparművészeti tárgyként összeírták, és kiemelkedő jelentőségével, provenienciájával is tisztában voltak,

mégis csak 2020-ban sikerült kivonni a mindennapi irodai használatból. Mérete miatt azonban a Kommunikációs Osztály egyik irodájából csak a folyosóig jutott. Ott áll addig, amíg az első emeleten, a Tudós Kávézó egyik helyiségében 2022 folyamán megnyílik egy, az egykori akadémiai emlékszobák, múzeumok megmaradt anyagát felvonultató – elsősorban íróasztalokból álló, azok történetét, sorsát, sérüléseit és vándorlásait bemutató – tárlat, az „emlékszobák emlékszobája”, azaz végre muzeologizálódhat az egykori relikvia, később egyszerű berendezési, majd iparművészeti tárgy.

Első emelet: díszterem, képes terem, elnöki tanácssterem, ruhatár, Tudós Kávézó, elnökség, alelnökség

21. Székház-dokumentáció III.

FARBAKYNÉ DEKLAVA Lilla et al.: *Magyar Tudományos Akadémia, Székház – építés-történeti tudományos dokumentáció, III. I. emelet.* 2016–2017. 644., 650.

Az akadémiai székháznak a BTK Művészettörténeti Intézet munkatársai által összeállított építéstörténeti tudományos dokumentációja (lásd a 10–11. tételeket) az egykori berendezésre is kiterjedt. Az épület történetének kutatása során számos, „helyét, sőt nem ritkán alakját is többször változtató” berendezési elemmel is találkoztak. Ezeknek a változásoknak a feltárása ugyanakkor kihathat a terek jövőbeli kialakítására is. A díszterem – valamint a felolvasó terem – pódiumát az épület másfél évszázados története során például egyrészt kicserélték, átalakították, másrészt a pódiumok elhelyezését többször megváltoztatták a teremben. A díszterem felújítása során így ezt a mobilitásra való igényt is betervezik majd az új enteriőrbe. A pódium megszűnik, különböző formában és méretben összerakható asztal lesz helyette.

22. Restauráltatások I.

Sztojka Szilárd dokumentációja Johann Nepomuk Ender *A Magyar Tudományos Akadémia allegóriájaként* ismert festményének restaurálásáról, Budapest, 1987. június

A Magyar Tudományos Akadémián az idők során felhalmozódott festményeket legtöbbször különböző hivatali helyiségekben, reprezentációs céllal használták. A (gyakran már beérkezésükkor is rossz állapotban lévő) képek évtizedekig függtek ugyanabban a szobában, ugyanazon a helyen, folyamatos „használatnak”, a hőmérséklet és a páratartalom változásainak, szivar- és cigarettafüstnek, porosodásnak kitéve. Egyiküket-másikat ugyan a festőtag, az akadémikus Barabás Miklós helyreállította, a későbbiekben pedig néhánnyal az Országos Képtár restaurátora, Beer József Konstantin is foglalkozott, mégis általánosan elmondható, hogy a 20. század második felére a művek nagy részének állapota leromlott: vásznak megereszkedett, felületük besötétedett, és a második világháborús pusztítás miatt is sokuk megrongálódott. Az 1980-as évek elején, a nagyrekonstrukció idejére a

Magyar Nemzeti Galériába szállították át a képeket megőrzésre és restaurálásra. Sztojka Szilárd restaurátor az elkövetkező két évtizedben változó intenzitással ugyan, de sok tucat festményt tisztított meg és állított helyre. Ennek a munkának köszönhető, hogy a felújított művekből 1994-ben megnyílhatott a Művészeti Gyűjtemény állandó (a későbbiekben is folyamatosan bővülő) kiállítása.

A második világháborús pusztítás az intézmény legértékesebb alkotását, az Akadémia Johann Nepomuk Ender által festett címerét sem kímélte. A festményt az 1950-es években, a kor technikai színvonalának megfelelően restaurálták, amely az 1980-as évekre erősen „kiült”, azaz az eltérő öregedés miatt nagyon elütött az eredeti felülettől.

23. Restauráltatások II.

A Friedrich von Amerling: *Széchenyi István* (1836), illetve Johann Nepomuk Ender: *A Magyar Tudományos Akadémia allegóriája* (1834) restaurálása ügyében összehívott szakmai konzílium jegyzőkönyve, Budapest, 2017. július 28.

2017 nyarán a tetőszerkezet dilatációjának megszűnése miatt, élet- és műtárgyveszélyre hivatkozva kiköltöztették az MTA Művészeti Gyűjteményt a székház harmadik emeleti teremsorából. A munkatársak a festmények egy kisebb részét a képes és az elnöki tanácsteremben helyezték el, amelyek így (újra) a hivatali reprezentáció szolgálatába álltak, havonta egyszer pedig a nagyközönség számára is láthatóvá lettek (lásd a 28. tételt). A képek nagy része azonban egy, az Akadémia utcai szárnyban, a földszinten kialakított új raktárba került (lásd a 44. tételt), az irodával együtt.

Egy muzeális gyűjtemény hasonló kiköltöztetése minden esetben kulturális értékvesztéssel jár, úgy eszmei vonatkozásban – egy jól funkcionáló gyűjtemény szűnt meg a nyilvánosság számára az amúgy is szűkülő hazai múzeumi környezetben –, mint fizikai következményeit tekintve. Veszendőbe mentek az egyeztetési folyamatnak (lásd a 9. tételt) akkor már megvalósult anyagi beruházásai (biztonsági kamerák telepítése, kódos beléptető rendszer kiépítése [lásd a 16. tételt], fűtőtestek korszerűsítése stb.), másrészt fennállt a veszély, hogy a művek megsínylik a költöztetéssel járó fizikai terhelést, bármilyen gondosan végzik is azt. Ez különösen az intézmény két nagy, meghatározó és reprezentatív, eszméjét és identitását megtestesítő művét fenyegette: az Akadémia címerét és alapítójának arcképét. Általános állapota miatt mindkét kép mozdíthatatlan volt; különösen a súlyos, díszes keretek voltak rossz állapotban. Ezért több szakértő részvételével egy grémium állt fel, hogy egyrészt a képtár megmaradásának, másrészt a képek mozdíthatatlanságának ügyét képviselje a vezetőség felé. Mivel nem jártak sikerrel, a két mű restauráltatásának ügyét vitték keresztül. Egy hosszú, sokszereplős jogi és biztosítási előkészítés után így a festményeket a Magyar Nemzeti Galériába szállították át, ahol több éven keresztül restaurálták őket, kereteikkel együtt.

24. Restauráltatások III.

Molnár László dokumentációja Friedrich von Amerling gróf Széchenyi Istvánt ábrázoló képe keretének restaurálásáról, Budapest, 2020. február

(Lásd a 23. tételt.)

25. Műtárgyvédelem

Párolgató feltöltésének fázisképei. Digitális fotók

Az MTA Művészeti Gyűjtemény munkatársai tudományos, adminisztratív és közművelődési feladataik mellett – az általános múzeumi sztenderdektől eltérve, megfelelő személyzet hiányában – gyakran a műtárgyvédelemmel kapcsolatos fizikai munkákat is végeznek. Ezek közé tartozik a párolgatók vízzel való feltöltése is. A berendezések a kiállítóterek és a raktárak megfelelő párasztóját biztosítják folyamatosan és egyenletesen, megóvva a fatáblákat, a fakereteket a kiszáradástól és az abból következő széthasadástól, repedéstől, roncsolódástól.

26. Műtárgybiztonság II.

Albrecht Zsófia és Heltainé Hegedűs Dóra (MTA LGK) levelezése a tavaszi, a pandémia miatt eltolódott nagytakarítás ideje (2020. július 18–19.) alatt való felügyeletről, 2020. július 7–17.

Az MTA székházban évente kétszer van nagytakarítás. Ezt az intézményben működő takarítószolgálat helyett egy külső cég munkatársai végzik. Mivel az MTA Művészeti Gyűjtemény számos műtárgya – a Tudós Társaság és a nemzet jeleseit ábrázoló festmények – az első emeleti képes és elnöki tanácsteremben van kiállítva, ezért a helyiségek takarításának idején – általában egy szombati vagy vasárnapi napon – a Művészeti Gyűjtemény egy munkatársa személyesen felügyeli a tárgyak biztonságát. A festmények épségét elsősorban a takarítóeszközök, illetve a gondatlanság veszélyeztetik. A gyakorlat bevezetését egy korábbi műtárgysérülés tette szükségessé.

27. Alap kutatások II.

BICSKEI Éva: Viszonyok intézményesülése. Kazinczy Ferenc egy portréjáról. *Irodalomtörténet*, 47. [97.] 2016. 1. sz. 31–55.

A műtárgyakra vonatkozó (lexikális, tárgyi) tudás – egy portré esetében például a festő és az ábrázolt személye, illetve a mű provenienciája – sem nem adott, sem nem állandó. Bár a képző- és iparművészeti tárgyak „történetükkel” együtt érkeznek gyűjteményekbe, amelyek ott alapadatokká válnak a nyilvántartásban, a kutatói és muzeológusi munka meghatározó része ezek folyamatos ellenőrzése, sőt felülbírálása, újraírása, újabb és újabb összefüggésekbe való rendezésük, kontextualizálásuk és interpretálásuk mellett. Azokról az aprólékos és időt igénylő, de a nagy felismeréseket sem nélkülöző kutatásokról van szó, amelyek átrajzolják tárgyak identitását, és ezzel összefüggésben a szakirodalomban évtizedek során kiépült összefüggésrendszereket bontanak le, érvénytelenítve akár kánonokat is. Egy ilyen „átírásra” példa egy Kazinczy Ferenc ikonikus képmásával foglalkozó (éveken keresztül készülő) tanulmány is, amely a divatos bécsi biedermeier festő, Johann Nepomuk Ender oeuvre-jéből egy ismeretlen, közép-kelet-európai vándorfestő, Thugut Heinrich alkotásai körébe sorolja a portrét (olaj, vászon, 78,5 × 63,3 cm, MTA MGY, ltsz. 27), valamint keletkezését is néhány évvel korábbra, 1829–1830-ra teszi, továbbá provenienciáját is radikálisan átírja. Megszabadítva a historiográfiában köréje rakódott, tévesnek bizonyult rétegektől, a kép új, mind- eddig ismeretlen összefüggések és narratívák kiindulópontjává válhat.

28. Időszaki kiállítások

Erdős Dénes: Láma Csöpel által vezetett meditáció a *#ruhatárvan!* kiállítássorozat *három és egy szék* című tárlatán, 2018. április 6. Digitális fotó

A Magyar Tudományos Akadémia székházának felújítása – pontosabban a meginduló rekonstrukciós feltárások – miatt 2017 nyarán az MTA Művészeti Gyűjteményt kiköltöztették a harmadik emeleten lévő (eredetileg is kiállítótérnek tervezett, és megszakításokkal ugyan, de közel száz éven át különböző muzeális intézményeknek helyt adó) teremsorából.

A kollekció láthatóságának (viszonylagos) megőrzése érdekében az Akadémia vezetősége engedélyezte az első emeleti képes, valamint az elnöki tanácsterem egykori, a századfordulón kialakított és kisebb változtatásokkal 1945/1949-ig fennálló hivatali reprezentációjának visszaépítését. Ezáltal úgy az intézményi, mint a nemzeti emlékezet számára meghatározó személyek arcképei, illetve a legkiemelkedőbb alkotások hozzáférhetők maradtak – összhangban a helyiségek máig változatlan funkciójával, mindennapi használatával, azaz egy értelmező, bár kétségtelenül kanonikus keretben.

Ezért ezek az adminisztratív és tudományos üléseknek helyt adó termek – az őket közrefogó felolvasó, illetve díszteremmel együtt – havonta egyszer látogathatók. Az így előálló terem sor a havi nyitvatartásokon azonban valójában sem nem képtár, sem nem testületi/hivatali eszmecsere színtere, hanem egy (fel)nyitottságával saját – a közösség, az intézmény – kánonteremtő szerepét láthatóvá tévő, arra rákérdező terem sor.

Ez adta az ötletet ahhoz, hogy a képes és az elnöki tanácsterem között húzódó hosszúkás és keskeny, egyetlen ablakával a Dunára néző, régebben ruhátárként használt, de ma már általában teljesen üres összekötő folyosón *#ruhatárvan!* hívószó alatt az intézményre olyannyira jellemző (de)kanonizáció folyamatát kutassuk a havonkénti nyitvatartási napokon. Vagy egy-egy, egykor az Akadémia tulajdonában lévő, de mára már elveszett tárgy történetét rekonstruáljuk, vagy a Művészeti Gyűjtemény (illetve más akadémiai különgyűjtemények) raktáraiban elfekvő, elfeledett művek közül fedezünk fel egyet-egyet újra.

A leletmentésekkel és az újraazonosításokkal azokat az őrzés- és emlékezetbeli töréseket – „felejtés-”, elhallgatás-, pusztulás-, sőt pusztítástörténeteket – tárjuk fel, amelyek mentén tárgyak gazdag konglomerátumából bizonyos darabok például kihullottak, hogy egységes hivatali reprezentációk, illetve (megszűrt) muzeális gyűjtemények állhassanak elő; alkalmi megemlékezések hivatalos történelemmé fordulhattak; intézményi érdekek és értékek pedig nemzetiként tűnhettek fel az Akadémián.

A képen balról Ugry Bálint, az MTA Művészeti Gyűjtemény segédmunkatársa (lásd az 5. tételt) meditál az egyik *#ruhatárvan!* kamarakiállítás, a *három és egy szék* című tárlat kísérelő rendezvényén.

29. Szerzeményezések I.

Galavics Géza levele az akadémikusoknak Friedrich von Amerling gróf Waldstein Jánosról festett arcképének megszerzése tárgyában, Budapest, 2011. november 22.

Az MTA Művészeti Gyűjtemény nem lezárt kollekció: folyamatosan bővül vásárlások, ajándékozások révén. Az egyik legkiemelkedőbb szerzeményezésének a jelentős bécsi biedermeier festő, Friedrich von Amerling gróf Waldstein Jánosról festett képmása tekinthető. A kép a Nagyházi Galéria és Aukciósház 2011. május 17-i árverési anyagában tűnt fel. Lengyel László, a Szépművészeti Múzeum osztályvezetője hívta fel Beke László, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet igazgatójának figyelmét rá egy levélben, amit az igazgató a Művészeti Gyűjtemény megbízott vezetőjének, Bubryák Orsolyának is továbbított. Mindketten egyetértettek abban, hogy a festmény kiemelkedő darabja lenne az MTA Művészeti Gyűjteménynek. Bubryák ezért egy, az intézmény főtitkárhelyettesének, Csépe Valériának írt feljegyzésben kérte, hogy elnöki keretből szerezzék meg a képet a képtár számára. Ekkor már csak egy hét volt az árverésig, és az elnökség a kérelmet elutasította.

Az árverésen a 2 200 000 forint kikiáltási áron szereplő arcmás azonban nem kelt el. A mű megszerzése érdekében 2011 őszén Galavics Géza akadémikus, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet tanácsadója és az MTA Művészeti Gyűjtemény gyűjteményi tanácsának elnöke gyűjtésbe kezdett, hogy akadémikusok felajánlásaiból szerezze meg a képet. Aknai Katalinnal, a Művészeti Gyűjtemény munkatársával elment a kép tulajdonosához, hogy tárgyaljon; végül 2 000 000 forintos vételárban állapodtak meg. Galavics ezután hónapokon keresztül kitaratóan járt körbe az akadémikusok között, és közben ugyanilyen szívósan intézte a felajánlások jogi hátterét is. Végül a 2012. május 14-i közgyűlésen hirdették ki a felhívást, hogy a tagok befizethetnek a kép megszerzésére. Közel egy év alatt a vételárnál magasabb összeg folyt be (a maradványból a festményt és a keretet restaurálták). A képet 2013. április 19-én leplezték le ünnepélyesen az MTA Művészeti Gyűjteményben.

A mű megszerzéséhez adományukkal hozzájárultak: Bitskey István, Csépe Valéria, Dávidházi Péter Kelevéz Ágnessel, Erdei Anna, Freund Tamás, Galavics Géza, Hámosi József, Joó Ferenc, Kiss Jenő, Kósa László, Makara Gábor, Marosi Ernő, Náray-Szabó Gábor, Nyomárkay István, Paládi-Kovács Attila, Pálffy Péter Pál, Pléh Csaba, Prékopa András Széchenyi Kingával, Ritoók Zsigmond Szalay Ágnessel, Roósz András, Roska Tamás, Solymosi László, Somfai László, Szász Domokos, Szegedy-Maszák Mihály, Vámos Tibor, Vékás Lajos, Vizkelety András, Závodszyk Péter akadémikusok és Balogh Margit, Fodor Pál, Horváth Károlyné Horváth Károllyal, valamint Sisa József, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont munkatársai.

30. Közművelődés

Uzsonnásdoboz, a FŐKEFE Közhasznú Nonprofit Kft. munkatársainak ajándéka

Minthogy az Akadémia székháza, illetve a Művészeti Gyűjtemény műtárgyai kiemelt jelentőségűek a nemzeti emlékezet számára, magánszemélyeken kívül számos csoport keresi fel az épületet. Leggyakrabban iskolai osztályok, civilekből szerveződő társaságok, nyugdíjasklubok jelentkeznek, hogy vezetés keretében járassák be a képtár termeit (2017 nyaráig), illetve az első emeleti reprezentatív teremsort (2017 szeptemberétől). Ők néha kisebb ajándékot adnak át a tárlatvezetőnek. Nem ritkák az exkluzív körbejárások sem, amelyek során például konferenciák résztvevőit, a külföldi tudományos élet vagy a nemzetközi diplomácia képviselőit kalauzolja a Gyűjtemény munkatársai. Kiemelkedőnek számítanak azok az események, amelyeken például Friedrich August Stüler, a székház építészének leszármazottai jártak az épületben (2019-ben), vagy amikor a Széchenyi család Belgiumba szakadt tagjai látogattak az intézménybe (2020-ban).

A tárlatvezetések során a látogatók megismerkedhetnek az intézmény, székháza, illetve az akadémiai reprezentáció történetével, azaz legfőképp azokkal a portrékkal, amelyek az intézmény és a nemzet nagyjait ábrázolják. A Művészeti Gyűjtemény 2017 januárja és 2021 decembere között (hivatalosan) 8317 látogatót fogadott (diák- és felnőttcsoportokat, protokollvendégeket, valamint a havi nyitvatartások alkalmából, illetve az országos muzeális eseményeken tartott tárlatvezetéseken).

	<i>Összes látogató</i>	<i>Összes tárlatvezetés</i>	<i>Magyar nyelvű tárlatvezetés</i>	<i>Angol nyelvű tárlatvezetés</i>
2017	2756	25	18	7
2018	2913	94	87	7
2019	1914	67	57	10
2020	216	9	8	1
2021	588	21	21	0
2017–2021	8387	216	191	25

31. Közösségi média

Facebook-poszt: Farkas Bertalan, Valerij Kubaszov úrhajósok, Magyarai Béla tartalékúrhajós és Alekszej Jeliszejev látogatása az Akadémián (1980. június 17.), 2020. május 26.

Bár saját honlappal nem rendelkezik, a Művészeti Gyűjtemény más nemzetközi és hazai múzeumokhoz, galériákhoz hasonlóan külön Facebook- és Instagram-oldalt tart fenn. A követők a közösségi médián keresztül (is) értesülhetnek a Gyűjtemény időszaki kiállításairól és az azokhoz kapcsolódó rendezvényekről, látogatási napokról és a tárlatvezetésekről (lásd a 30. tételt). A Facebook és az Instagram

továbbá alkalmas arra, hogy hírt adjon az Akadémia jeles évfordulóiról, egykori tagjainak munkásságáról, egyes, a nagyközönség számára kevésbé ismert képzőművészeti alkotásokról, tárgytörténetekről. A 2020. május 26-i Facebook-bejegyzés Farkas Bertalan ürrepülésének 40. évfordulójára emlékezett azzal a bejegyzéssel, amely az úrhajós és társai akadémiai látogatását elevenítette fel (lásd a 33. tételt).

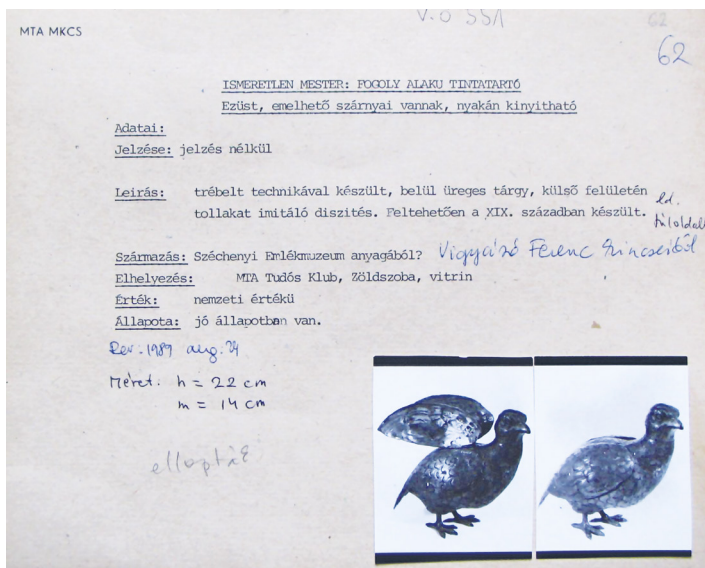

32. Műtárgylopások II.

Műtárgykarton, MTA MGy Itsz. 62

1996. február 14-én délután a Tudós Klub vezetője észrevette, hogy az ún. koncertszoba vitrinjéből hiányzik egy, a Vigyázó-hagyatékából (lásd a 41. tételt) származó, különleges formájú – fogolymadár alakú – 19. századi ezüst tintatartó, valamint egy nagy értékű antik óra (MTA MGy Itsz. 585), továbbá egy díszkorsó

(MTA MGy Itsz. 587) is eltűnt a helyiségből. A rendőrségi nyomozás felderítette az ügyet: a tolvaj egy korábbi bűncselekményei miatt feltelesen szabadlábon lévő, „különös visszaesőként” ismert férfi volt, aki ugyanebben az időben más nemzeti kulturális intézményből – az Operaházból, a Zeneakadémiáról stb. – is több értékes tárgyat vitt el. Míg az óra és a díszkorsó meglelt és visszakérült az Akadémiára, a fogoly alakú tintatartónak nyoma veszett.

33. Szerzeményezések II.

Láda a Tudós Kávézótól átvett tárgyakkal

Az átadott tárgyak: az osztankinói tévétorony kicsinyített mása; japán szentély kicsinyített, falra akasztható mása; DOSz Nyári Tábor (2014, Miskolc) porcelán emlékkorsó; lamassufejezetes óperzsa oszlop másolata; közel-keleti(?), lótuszvirág tartotta, falakkal körülvett várost ábrázoló emléktárgy; az Állatorvosi Egyetem Berend T. Iván akadémiai elnöknek adományozott emléklakettje (1987); a Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina emléklakettje (2008); Miskolc város ajándéka; Herczeg Klára Bartók Béla-emléklakettje; Bódis Józseftől, a Pécsi Tudományegyetem rektorától Pálinkás József akadémiai elnöknek adományozott Zsolnay-porcelán emléklakett (2012); a messinai egyetem emléklakettje; akadémiai díszoklevél üres börtokja; az Indian National Science Academy, New Delhi emléklakettje (1985); Kopernikusz-dísztal; Erich Rübensam, az Akademie der Landwirtschaftswissenschaften der Deutschen Demokratischen Republik elnökének üdvözlő levele Erdey-Grúz Tibor akadémiai elnöknek a magyar nép felszabadulásának („Befreiung des ungarischen Volkes”) harmincadik évfordulója alkalmából (1975); Vincent C. Barry, a Royal Irish Academy elnökének üdvözlő levele a Magyar Tudományos Akadémiának (1971); a Matica Szrpszka fennállásának 150. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémiának küldött oklevél (1976); a szovjet–magyar közös ürrepülés alkalmából készült emléktárgy (1980); a Chinese Academy of Social Sciences által adományozott dísztal; Antonio Núñez Jiménez, az Academia de Ciencias de Cuba elnökének üdvözlő levele Erdey-Grúz Tibor akadémiai elnöknek a kubai intézmény fennállásának tizedik évfordulója alkalmából; műanyag serleg (Széchenyi Istvántól származó felirattal: „...jó élet hitem szerint a jó tettekben rejlik...”).

Az akadémiai székház Akadémia utcai szárnyának első emeletén 1954-ben alakították ki a Tudós Klub teremsorát. A szocializmus időszakában (nemcsak az intézményhez kötődő) nagyszabású fogadásoknak is helyet adó Tudós Klub a rendszerváltás után átváltozott, és azóta Tudós Kávézó néven üzemel, továbbra is különböző tudományos és gyakran politikai találkozók helyszínéül. Falai közt a tudósok mellett megfordult többek között Kádár János, az MSZMP első titkára, a Farkas Bertalan, Magyarai Béla, Valerij Kubaszov és Alekszej Jeliszejev alkotta Interkozmosz-küldöttség, Willy Brandt egykori német kancellár, de itt tartott fogadást Áder János köztársasági elnök is András yorki herceg tiszteletére 2018 szeptemberében. A politikai, kulturális és tudománydiplomáciai események során a meghívott vendégek gyakran ajándéktárgyakat, okleveleket adtak át. Ezek közül jó néhány a Tudós Klubban, majd Kávézóban maradt: szekrények fiókjában hányódtak. A Kávézó 2019 elején nyugdíjba vonuló vezetőjével, Rimóczy Klárával egyeztetve a Művészeti Gyűjtemény összegyűjtötte az emléktárgyakat, okleveleket, és azokat azóta saját raktárában tárolja. Összeírásuk, azonosításuk zajlik.

34. Szerzeményezések III.

Pannonhalmi Kálmán, az MTA Titkársága főosztályvezetőjének levele Gyémánt László festőnek, Budapest, 2002. december 16.

Az elmúlt közel két évszázad során szinte kizárólag tagok intézményi kommemorációjával összefüggésben érkeztek arcképek a Magyar Tudományos Akadémiára. Kiemelkedő, de már elhunyt akadémikusok tudományos (és/vagy hivatali) munkássága előtt rótták le az intézmény tiszteletét és köszönetét képmásuknak a gyűlésteremben való kifüggesztésével. Legtöbbször a közgyűléseken döntöttek a portrék megszerzése felől, amit aztán a családdal hozattak meg; ritkábban a család által előzetesen felajánlott kép kifüggesztése felől szavaztak, szintén titkosan.

A székház 1865-ös felépülte után azonban meg kívántak emlékezni az építkezést levezénylő, de betegsége és elhunytja miatt a kész épületben már nem járó elnökről, gróf Dessewffy Emilről is. Özvegye rendelte meg a képet Barabás Miklóstól, aki az első elnök, Teleki József arcképét is festette. A képmás mellé nemsokára a harmadik elnök – egyben 1848-as, valamint 1867-es vallás- és közoktatásügyi miniszter – Eötvös József képét is meg kellett hozatni, mivel 1871-ben ő is elhunyt. Így lassan, több-kevesebb rendszerességgel, méretében, anyagában és műfajában pedig jelentősen váltakozva, formálódni kezdett az intézmény vezetőinek hivatali arcképcsarnoka, a tudósok portrégalériába integrálódva a képes és az elnöki teremben.

Az elnöki arcképek festetése mégsem vált hagyománnyá, jórészt a 20. század közepének történeti kataklizmái, valamint a radikális politikai rendszerváltás miatt. De a szocializmus időszakának vezetői sem feltétlenül vállaltak kontinuitást az intézményi kommemoráció és reprezentáció ezen formájával. Már jóval az újabb politikai törés után, Vízzy E. Szilveszter elnöksége idején merült fel az igény egy elnöki arcképcsarnok kialakítására. Így Gyémánt László festővel akadémiai költségen megfestették Szentágothai János, Berend T. Iván, Kosáry Domokos, Glatz Ferenc és a még hivatalban lévő Vízzy arcképét. Az öt, méretében és hiperrealista megfogalmazásában egyező festmény elsősorban a tudósportrék hagyományát folytatta, de a többi képtől elkülönülve, a Bolyai-teremben függték. A megrendeléseket a hivatalvezető Pannonhalmi Kálmán intézte. Hogy a festő személyére ki tett javaslatot, nem tudni.

Ez az elnöki arcképcsarnok azonban nem vállalt közösséget minden vezetővel. Megőrizte, mintegy újrateremtette a töredékességet, a hiátusokat – az elhallgatásokat és a ki nem beszélést –, ráadásul formailag sem kapcsolódott az előző elnöki portrékhoz. Az elnöki arcképcsarnok így továbbra is képek laza konglomerátuma maradt; sőt a mindenkori elnök önreprezentációjának terepévé lett. Pálincás József szakított ugyanis a Gyémánt-féle hagyománnyal, és Filp Csabával festette meg a többiekétől jelentősen elütő arcképét; Lovász László pedig – a művész kiválasztásában és a megrendelés lebonyolításában a Művészeti Gyűjtemény munkatársainak közreműködését kérve – Czene Mártával készítette el portréját.

35. Hirdetések

Facebook-esemény háttérképe: Kulturális Örökség Napjai, 2021. szeptember 18–19.

Többéves tapasztalat, hogy más kisebb gyűjteményhez, muzeális kollekcióhoz hasonlóan az MTA Művészeti Gyűjtemény is nehezen éri el azokat a csoportokat, amelyek aktív látogatóközönségét alkothatnák. Kellő anyagi és infrastrukturális háttér hiányában kevés eszköz áll a Gyűjtemény rendelkezésére – és gyakran azokkal sem érhető el számottevő hatás. Kudarcnak számított például az az egy éven át havonta megjelenő hirdetéssorozat, amelyre a Gyűjtemény a *Pesti Est* Artnál fizetett elő (anyagi forrásainak jelentős részét felhasználva): a papíralapú reklám a látogatók számában egyáltalán nem hozott változást. De a közösségi média (Facebook, Instagram) sem képes eredményesen megszólítani a közönséget, ha nem áll mögötte folyamatos anyagi támogatás: a különböző,

„nem fizetős oldalakat” sújtó algoritmusok miatt gyakran a követők sem értesülnek a kiállításokról, eseményekről. Ezért legtöbbször továbbra is a központi, sok helyen reklámozott nagyszabású, országos kulturális programok idején érkeznek az Akadémia palotájába. Ezek száma gyarapszik, és a Művészeti Gyűjtemény is egyre több ilyen rendezvényen vesz részt. A Múzeumok Éjszakája mellett újabban az Emlékhelyek Napja és a Kulturális Örökség Napjai keretében is látogatható a székház, valamint az elnöki és képes teremben kifüggesztett, legjelentősebb portrék által képviselt Gyűjtemény.

36. Műtárgykölcsönzések III.

Kandalló óra, 19. század közepe. Vörös és fekete márvány, gránit, aranyozott réz, üveg, 47,5 cm. MTA MGy, ltsz. 520, és nyilvántartási katonja

A Magyar Tudományos Akadémia már jóval a Művészeti Gyűjtemény vagy a Művészettörténeti Kutatócsoport fundálása előtt, az 1950-es évektől fogva is kölcsönzött műtárgyakat hazai közgyűjteményekből, illetve közgyűjteményeknek. Ezek a kölcsönzések a korabeli vezetőségi adminisztráció szintjén folytak, átadás-átvételi papírokkal. Mivel nem volt egy központi szerv, ami követte vagy felügyelte volna ezeket a folyamatokat az Akadémián (illetve a kölcsönadóknál és -vevőknél is elveszhettek a papírok), több esetben elhomályosult a tárgyak eredete az intézményben. Így állhatott elő az a helyzet, hogy az 1983-ban induló akadémiai

műtárgyösszeíraskor (lásd az 1. tételt) olyan tárgyakról is készítettek adatlapot – azaz akadémiai tulajdonba vették őket –, amelyek más közgyűjteménybe tartoztak, de az idők során mintegy „ízesültek” az intézményhez.

Jó példa erre az a bécsi, 19. század közepén készült kandalló óra, amely feltehetően az 1950-es évek második fele óta a Tudós Klub (később a Tudós Kávézó) egyik helyiségét díszítette, és díszíti ma is. Súlya, illetve sérült állapota miatt – aranyozott rézdíszítményei lejárnak – óvatosan kezelték, nem mozgatták sokat; így összeírásakor nem vehették észre a Budapesti Történeti Múzeumnak az óra hátulján, egy rejtett részen megbújó leltári számát (54.103). Több évtizeddel később, egy revízió alkalmával derülhetett fény minderre; ekkorra azonban már a Budapesti Történeti Múzeum „leírta” a gyűjteményéből hiányzó tárgyat.

37. Műtárgynyilvántartások V.

Műtárgykarton, MTA MGy ltsz. 360

Egy műtárgykarton, bármekkora gonddal állítják is ki, tartalmazhat téves információkat. Egymáshoz nagyon hasonló tárgyak esetében például felcserélődhetnek, összekeveredhetnek a leírások, az adatok, a fényképek vagy a leltári számok – és a későbbiekben már nem feltétlenül bogyozható ki, hogy melyik tárgyhoz melyik karton tartozik, vagy hogy az melyik adat tekintetében javítandó. Ilyen, többszöri nekiveselkedés (azaz revízió) után is megoldhatatlan problémát jelentenek a Művészeti Gyűjtemény régi, 19. századi posztamensei és azok adatlapjai. A meglévő posztamensek – hús van nyilvántartva – ugyanis nem mind feleltethetők meg műtárgykartonjaikkal. Hol a kartonon látható fénykép, hol a méret, hol a technika, hol az (egykori) elhelyezés, az LGK-szám, vagy ezek közül több tényező nem egyezik meg az adott tárggyal.

38. Hivatali reprezentáció II.

Az elnöki szoba Rusznyák István elnökségének idejéből, 1950-es évek első fele. Fénykép albumban

A Magyar Tudományos Akadémia székházában az idők során felhalmozódó műtárgyak nagy részét hivatali reprezentáció céljából használták (lásd a 17. és 18. tételket). Az egyes szobák, termek berendezése azonban gyakran változott a vezetők és a politikai ideológiák cserélődésével összefüggésben. Így felértékelődnek azok a felvételek, amelyek a helyiségek egykori „műtárgyállományát” dokumentálják. Rusznyák Istvánnak a kommunizmus, illetve

az államszocializmus idejére eső elnöksége alatt (1949–1970) a hivatali szobáját – a politikai rendszer ideológiája diktálta művészeti ízléstől merőben idegen – főúri barokk és biedermeier tárgyak díszítették: 17–18. századi falikárpitok, 19. századi szekrények, könyvespolcok, asztali óra és bagoly alakú ezüst dísz tárgy. Pusztán egyetlen, a korszak állami intézményeiben, vezetői irodáiban obligát tárgy található benne a fotók szerint: egy Sztálin-büsz – ez azonban ma már nincs meg.

39. Műtárgylopások III.

Ismeretlen festő: *Hunyadi Mátyás*, 16. század második fele vagy 17. század első fele. Olaj, fa, 23,5 × 16 cm. Lappang. Reprodukció és tárgyleírás: BALOGH Jolán: *Mátyás király arcképei*. In: *Mátyás király emlékkönyv*, I. Szerk. LUKINICH Imre. Budapest, Franklin Társulat, 1940. 488. (No. 22.)

Az intézmény közel 200 éves történelme során számtalan műtárgy vándorolt át más közgyűjteménybe, ahol máig megőrződtek, nyilvántartásba kerültek. Ezek között vannak olyan alkotások, amelyek egykori akadémiai tulajdonlásáról ma már csak források vagy régi szakirodalmi megjegyzések tudósítanak. Ilyen az a feltehetően a 16. század második felében vagy a következő évszázad elején készült, kis méretű festmény is, amely I. Mátyás magyar királyt ábrázolja. A képet az emigrációban lévő Horváth Mihály történész – akinek a képmása ma az egyik alelnöki szobában látható (MTA MGy, ltsz. 154) – vásárolta Firenzében és küldte el az Akadémiának 1862-ben.⁶ A portré Balogh Jolán 1940-ben írott, az uralkodó arckép-ikonográfiáját tárgyaló munkája szerint a második világháború előtt még megvolt az Akadémia könyvtárának olvasótermében. Sőt készült róla egy leíró cédula is, amely 1949–1950-ben a leltározást segítette (lásd az 1. tételt), de az 1980-as évek elején, amikor a Művészettörténeti Kutatóintézet munkatársai megkezdték az akadémiai műtárgyvagyon összeírását, már nem volt meg: nem készült karton róla.

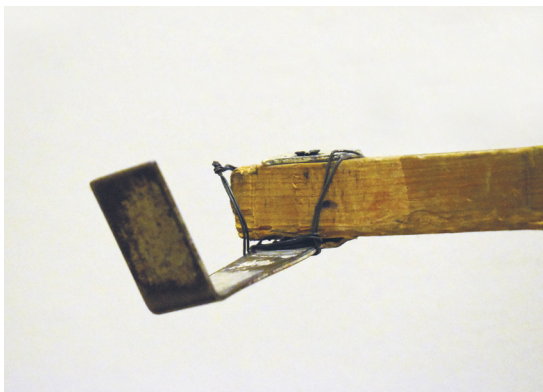
Földszint: iroda, folyosó

40. Műtárgymozgatás, installálás II.

Munkaeszköz, 404 cm

A Művészeti Gyűjtemény legrégebbi munkatársa Kiss Zoltán műtárgytechnikus, aki 1996 óta felel a műtárgyak mozgatásáért, azok kihelyezéséért, raktározásáért, csomagolásáért. (Nagyobb méretű festmények, illetve szobrok mozgatásánál azonban „külsős” műtárgytechnikusok, illetve a Művészeti Gyűjtemény munkatársai is közreműködnek.) Munkaeszközei között egy egyedi darab is található: egy általa kialakított, több mint négy méter hosszú bot, amellyel a nagy belmagasságú

termekben a mennyezet alatt futó képtartó sínekbe illeszti a festményeket tartó huzalok akasztóit, lapos fémkampóit. Az eszköz kollokválisan „Zoli botjaként” ismert a székházban.

41. Számviteli leltár

Páncélszekrény (F. Wertheim & Co Wien), 19. század vége/20. század eleje. Festett öntöttvas, 157 × 72 × 69 cm. LGK CS04/0478

Vigyázó Sándor és Vigyázó Ferenc végakarata szerint haláluk után a Podmaniczky-Vigyázó család hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémiára szállt. Az értekes birtokok és ingó vagyon azonban csak az örökséget terhelő perek lezárása után került az intézmény tulajdonába, 1928-ban. A műtárgyak 1944-ben, a front közeledtekor kerültek el eredeti őrzési helyükről, a rákoskeresztúri Vigyázó-Podmaniczky Múzeumból: akkor, amikor az Akadémia munkatársai – Gergely Pál, a főtitkári hivatal munkatársa és Dárday-Abriani Gábor jogtanácsos – összecsomagolt és Budapestre hozott három 18. századi gobelint (MTA MGy, ltsz. 266, 489, 490), Mátyóki Ádám Podmaniczky Jánost és Juditot ábrázoló festményét (MTA MGy, ltsz. 34) és háromládányi mőikincset.⁷ Ez utóbbiak az Akadémiai Könyvtár tíz, kéziratokat és régi könyveket tartalmazó ládájával együtt Ausztriába, Spital am Pyhrnbe kerültek a Magyar Nemzeti Bank egyik „aranyvonatán”, és 1946-ban érkeztek vissza Magyarországra. Mivel az Akadémia ekkor már nem tudott és nem is akart minden tárgy kezeléséről gondoskodni, a ládákat a mőikincsekkel felaján-

⁷ MÁZI Béla: „Múzeum az országúton.” A Magyar Tudományos Akadémia Vigyázó-Podmaniczky Múzeuma 1935–1944. *Ars Hungarica*, 45. 2019. 3. sz. 414.

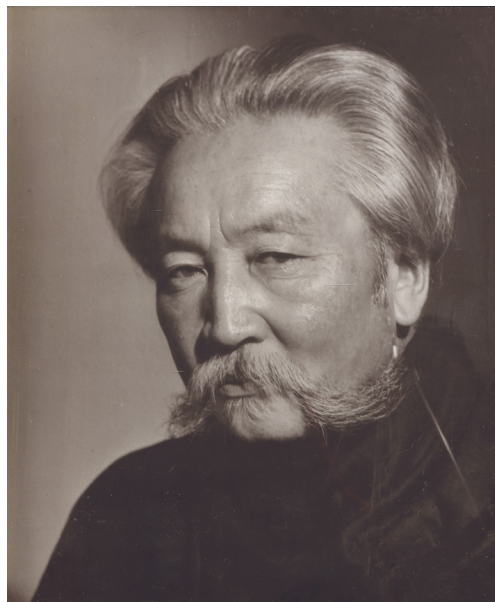
lották az Iparművészeti Múzeum számára. Nyolcvannyolc ezüstdarab került vissza az Akadémiára – főként dísztalak, evőeszközök és egy bagoly alakú díszdarab (lásd a 38. tételt), de több mint 250 darab Vigyázó-kincs ma is az Iparművészeti Múzeumban van.⁸ Az akadémiai műtárgyállomány 1983-ban kezdődő összeírásakor ezeket a tárgyakat is nyilvántartásba vették, majd az ezüstdarabokat az ismétlődő műtárgylopások miatt (lásd 32. tételt) a Tudós Klubból egy, a gondnokság tulajdonában lévő tűz- és betörésbiztos Wertheim-féle pánccsaszekrénybe zárták el. Mivel a pánccsaszekrény a gondnokságé, és a kulccsal is ők rendelkeznek, a Művészeti Gyűjtemény munkatársai nem férnek hozzá a műtárgyakhoz, így csak az évenkénti leltározás során van rálátásuk a tárgyakra, amikor egyenként vetik össze a 18. századi villákat, késeket, kanalakat a leltáríven olvashatókkal. Ilyenkor minden egyes darabról fotódokumentáció is készül.

42. Szerzeményezések IV.

a. Ajándékozási szerződés Kara György mongolista és a Magyar Tudományos Akadémiát képviselő Lovász László elnök között, Budapest, 2019. június 27.

b. Angelo (Funk Pál): Bjambín Rincsen, 1956. Fénykép, 625 × 530 mm. MTA MGy, ltsz. 816

A Magyar Tudományos Akadémia műtárgyállománya túlnyomórészt ajándékozások vagy hagyatékok révén halmozódott fel, a vásárlások elenyészőek. Tipikusnak tekinthető a „barátságportrék” beérkezése, amikor tudósok – akadémikusok, tiszteleti tagok – arcképeit az őket tisztelő, velük szoros munkakapcsolatban álló kollégáik küldik be. Ez korántsem egy letűnt, 19. századi műfaj. Kara György mongolista, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 2019-ben adományozta az MTA Művészeti Gyűjteménynek Bjambín Rincsen mongol író, nyelvész és folklorista, a Mongol Tudományos Akadémia alapító, valamint a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja egy, a tekintélyuralmi rendszerrel viaskodó, meghatározó közéleti személyiség nagy méretű, fekete-fehér fényképét. Rincsen 1956-ban járt először Magyarországon – a felvétel is ekkor készült – Ligeti Lajos mongolista, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja vendégeként. Ligeti és Rincsen barátságának köszönhetően jelentősen gyarapodott az MTA Keleti Gyűjteményének mongol és tibeti kéziratok anyaga. Új lendületet vett a két ország tudományos kapcsolata is: 1956-ban Ligeti is Mongóliába látogatott, a következő évben pedig már Ligeti diákjai

⁸ HORVÁTH Hilda: Iparművészeti tárgyak a Gr. Vigyázó család gyűjteményében. *Művészettörténeti Értesítő*, 62. 2013. 1. sz. 17–32.

(köztük későbbi akadémikusok: a fotót felajánló Kara György és Róna-Tas András) látogatták meg Rincsent, és végeztek terepmunkát Mongóliában. A Bjambín Rincsent ábrázoló fénykép így a magyar és a mongol tudományos intézmények közti kapcsolatnak és Rincsen magyarországi működésének (úgy is mint akadémiai tiszteleti tagnak) a dokumentuma.

A fénykép önmagában is kiemelkedő alkotás, készítője ugyanis az az Angelo (Funk [Pinkász] Pál), aki a 20. századi magyar fotóművészet kiemelkedő személyisége, operatőr, divattervező, és akinek modelljei között a hazai és az európai művészvilág legjelentősebb képviselői is megtalálhatók voltak.

43. Műtárgynyilvántartás VI.

a. Bicskei Éva angol nyelvű e-mailje Francisco Bouzasnak és Patrick Bergernek, Budapest, 2015. december 16.

b. Patrick Berger angol nyelvű e-mailje Bicskei Évának, Bern, 2015. december 22.

c. A MuseumPlus^{RIA} rendszerben szereplő tárgyak összesítő táblázata

Az MTA Művészeti Gyűjtemény helyzetének stabilizálására 2015-ben induló egyeztetési folyamat (lásd a 9. tételt) egyik legfontosabb célkitűzése a naprakész műtárgynyilvántartás megvalósítása volt, azaz egy, a műtárgykartonokon túlnyúló, megbízható online adatbázis működtetése. A nemzetközi piacon elérhető szoftverek szemléje után a Magyar Nemzeti Galériában több éven keresztül alkalmazott, felhasználóbarát, bár nem olcsó MuseumPlus^{RIA} beszerzése mellett döntött a vezetőség a Művészeti Gyűjteményben dolgozók javaslatára, egy hosszú, többlépcsős és sokszereplős egyeztetési folyamat lezárultával. Ezután az egyeztetés résztvevőit hidegzuhanyként érte a hír, hogy a svájci székhelyű Zetcom cég a magyar piacon szerzett rossz tapasztalataira – a megbízhatatlan hazai vásárlói környezetre – hivatkozva megtagadta a szoftver eladását. A gyűjteményvezető e-mailjében győzte meg a Zetcom munkatársait arról, hogy bocsássák az Akadémia rendelkezésére a szoftvert. A MuseumPlus^{RIA} rendszerben jelenleg 2812, a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonába tartozó vagy általa kölcsönzött műtárgy adatai vannak felvéve.

44. Műtárgyraktározás

Bicskei Éva–Kiss Zoltán–Ugry Bálint: A Művészeti Gyűjtemény földszinti raktárának kialakítási tervei, 2017

A harmadik emeleti képtártermek 2017 nyarán történő lezárásakor, hosszas, nehéz, kompromisszumokkal teli egyeztetés után a Művészeti Gyűjtemény műtárgyállományának raktározásához, illetve egy iroda kialakításához két, egymással szomszédos földszinti helyiséget, az MTA Könyvtár és Információs Köz-

pont mikrofilmtárát, illetve az akadémiai építész szobáját kapta meg. Kezdetről tudni lehetett, hogy a raktár céljaira kijelölt helyiség nem lesz megfelelő méretű ahhoz, hogy benne „kényelmesen” elhelyezhetők legyenek azok a műtárgyak, amelyek korábban a harmadik emeleti raktárakban és a kiállítóterekben kaptak helyet. A Művészeti Gyűjtemény munkatársai a raktár berendezésekor, a Salgó polcrendszer elhelyezésének megtervezésekor azt tartották szem előtt, hogy azok minél több műtárgy tárolására legyenek alkalmasak, illetve hogy a festmények, szobrok és grafikák mozgatása során a minimálisra redukálják a sérülésveszélyt.

45. Műtárgyfelmérés

A Bicskei Éva, Albrecht Zsófia, Ugrý Bálint, Boncz Hajnalka és Véri Dániel által az akadémiai kutatóközpontokban és -intézetekben végzett műtárgyfelmérés (2016. december–2019. március) egyik műtárgyának adatlapja: SZTAKI 1 – Krajcsovics Éva: *Kép és asztal*, 1998

2016 decembere és 2019 márciusa közt, vezetőségi utasításra, az MTA Művészeti Gyűjtemény munkatársai felmérték a képző-, iparművészeti, valamint tudománytörténeti tárgyakat az MTA kutatóközpontjaiban és -intézeteiben, vendégházaiban, valamint az Akadémiai Könyvtárban, összességében több tucat épület több ezer helyiségében. A felmérés során a művészet- vagy tudománytörténeti szempontból megőrzésre méltó tárgyakról adatlapot vettek fel (kézzel), illetve lefényképezték azokat, majd bevitték a MuseumPlus^{RIA} rendszerbe. Az adatlap a műtárgynyilvántartások mintájára az adott tárgy legfontosabb jellemzőit tartalmazza: alkotó vagy előállító, cím vagy név, készülési ideje, technika, méret, jelzés, felirat, állapot, proveniencia (ha ismert). Így 1006 tétellel – és összességében több mint 3000 tárggyal – gyarapodott az Akadémia műtárgyvagyonja. Az összeírt anyag nagy része a 19. század közepéről, illetve második feléből származó (késő biedermeier vagy historizáló), valamint a 20. század első felében készült bútor; illetve az 1940-es évektől az 1980-as évekig terjedően készült, csendéleteket, városképeket vagy tájképeket ábrázoló sokszorosított grafika, amelyet az intézetek dekorációs céllal vásároltak. Lényegesen kisebb számban találhatóak jórészt 20. századi festmények. Közülük kiemelkedik a kommemorációs céllal készült portré mint műfaj, illetve a tájkép, valamint a csendélet. Viszonylag jól, színvonalas művekkel képviselt a hazai modernizmus – ellentmondva az Akadémia *versus* modernizmus elterjedt nézetének –, és meglepően kvalitásos képekkel tűnik fel az 1940-es, 1950-es évek hazai festészete. Számában elenyésző, jelentőségében azonban annál kiemelkedőbb az ennél korábbi, 17–19. századi grafikai, illetve festményanyag. Ritka a szobor vagy a kisplasztika, utóbbiak közt gyakori az emléktábla (lásd a 15. tételt). Akadnak 20. századi kárpitok is; ezek nagy része a gondatlan használat következtében elvesztette a színét, kifakult (restaurálhatatlan). Szórványosan rendkívül különböző műfajokba sorolható tárgyak is felbukkannak: albumin fényképek, üveglemezre készült felvételek, építészeti látképek, régi térképek, használati tárgyak. A technika- és tudománytörténeti szempontból jelentős tárgyak közt sok az átfedés: a több különböző intézetnél egykor használt mikroszkóp, mérleg, centrifuga. Utóbbiak egy része, nagyjából a fele, már eleve intézeti kiállítási vitrinben volt található, azaz spontán muzeologizálódott.

46. Munkaeszközök

Íróasztal, 19. század második fele. Diófa, 81 × 135 × 78 cm. MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 345

Az ismeretlen eredetű, restaurálásra szoruló, nagy méretű biedermeier íróasztal feltehetően már a Művészeti Gyűjtemény megalapítása óta az irodai berendezés része. Egy íratlan szabály szerint a mindenkori gyűjteményvezető – kezdetben Szabó Júlia, majd András Edit, Bicskei Éva és Bubryák Orsolya – ül mellette. (Lásd az 5. és a 20. tételt.)

47. Műtárgyreprodukciók

Levélváltás a Művészeti Gyűjtemény és a Főtitkárhelyettesi Titkárság között. 2020. február 18.

Az MTA Művészeti Gyűjteményhez beérkező reprodukciós kérelmeket a Gyűjtemény vezetője előzetes véleményezés után továbbítja az Akadémia főtitkárhelyetteséhez, aki a javaslat figyelembevételével dönt a felhasználási jogok megadásáról és feltételeiről (lásd a 3. tételt, működési szabályzatok).

48. Munkaszerződések

Munkaköri leírás Albrecht Zsófia gyűjteménykezelő számára, Budapest, 2021.

A BTK Művészettörténeti Intézet munkatársainak munkaszerződését – közalkalmazottként, majd 2020-tól munkavállalóként – részletes munkaköri leírás kíséri. Ez kitér az általános, mindennapi feladatokra, és ha a beosztás megkívánja, a speciális tevékenységekre.

A Művészeti Gyűjtemény a BTK Művészettörténeti Intézet munkatársai közül kikerülő vezetőjének több mint tíz pontból álló munkaszerződésében csak egyet jelent a kollekció tudományos, szervezői, illetve adminisztrációs feladatainak el-

látása, a többi megegyezik a BTK Művészettörténeti Intézet munkatársainak munkaköri leírásaival. A gyűjteményvezető feladatait tételesen a Gyűjteményről szóló elnöki határozat tartalmazza (lásd a 2. tételt).

A gyűjteménykezelő munkaköri leírását viszont a gyűjteményvezető írja. Munkaköri leírásának utolsó pontja az „egyéb”, azaz nem definiált alkalmi feladatok ellátása (ez a pont mindenki munkaköri leírásában szerepel egyébként). „A gyűjteményvezető, illetve a munkáltató által esetenként megszabott egyéb feladatok” néha valóban nem mindennapi megbízásokat jelentenek, a gyűjteménykezelő számára például hárfa beszerzését a Magyar Állami Operaház kelléktárából, vagy Kiss Zoltán kiállítástechnikussal egy három méter magas létra tetején való egyensúlyozást egy dombormű letakarása érdekében (lásd a 40. tételt).

49. Kiszállások

Az MTA gépkocsiszolgálatának Skoda Octavia típusú járműve az akadémiai székház udvarán

A Művészeti Gyűjtemény munkatársai számos alkalommal veszik igénybe az Akadémia gépkocsiszolgálatát: kiállításokra kölcsönzött (kisebb méretű) műtárgyak szállítására, új szerzemények helyszíni szemléjére, kiállítási installációs eszközök behozatalára. A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteiben kint lévő műtárgyak 2016–2019 folyamán zajló összeírásánál (lásd a 45. tételt) a budapesti és vidéki helyszíneket egyaránt érintő kiszállásokra is a gépkocsiszolgálat sofőrjei vitték a Művészeti Gyűjtemény munkatársait.

50. Műtárgyszállítások

Brodsky Sándor *Esztergom és vidéke* című képének (1875 körül, olaj, vászon, 132 × 216,5 cm, Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria, Itsz. 2780) szállítólevele, 2018. október 16. (A tárgyat a Művészeti Gyűjtemény juttatta vissza a tulajdonosnak.)

Az MTA Művészeti Gyűjtemény kezelésében álló műtárgyak helyváltoztatásáról, mozgatásáról minden alkalommal értesíteni kell az MTA LGK munkatársait, hogy ezt ők is rögzítsék az általuk használt elektronikus leltárban. Az időszakos tárlatokra vagy más intézmények számára hosszú távon kölcsönzött vagy kölcsönzés után visszaadott, illetve restaurálás miatt a székházat elhagyó műtárgyakról azonban még egy szállítólevelet is ki kell állítani, amelyet a Gondnokság tölt ki a Gyűjtemény által megadott adatok alapján, és ad át a Biztonsági Szolgálat munkatársainak.